

Original Research

***Cultural Centers and the Third Place: Understanding
the Process of Blurring the Women's Boundaries in
Public Spaces***

**Afsaneh Kamali¹
Mahsa Larijani²
Mercedeh Modiri³**

Abstract

Spaces play a critical role in shaping social relationships, and the interaction between society and space can help diminish or eliminate the interactive limitations imposed on women. The concept of the third place was first introduced by Oldenburg and has since been widely discussed in global academic discourse.

The aim of this study is to understand the processes through which cultural centers, as third places, may contribute to reshaping the social worlds of women. The study population consisted of women present in cultural centers across Tehran, selected through purposive and theoretical sampling, with a final sample size of 15 participants. The research followed a qualitative methodology using the grounded theory approach.

The core category identified in this study is the creation of a semiotic space of resistance, formed through causal processes such as generational gaps, social connections, and distinct worldviews within these third places. Despite restrictive disciplinary conditions in broader public spaces, women in this study engaged in spatial appropriation and resistance.

¹. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. A.kamali@alzahra.ac.ir (**Corresponding Author**)

². Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. M.larijani@alzahra.ac.ir.

³. Master's in Local Development, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. mercedehmodiri@yahoo.com

Submit Date: 2024/18/09

Accept Date: 2025/24/06

DOI: 10.22051/JWSPS.2025.48294.2917

Findings indicate that women are creative social agents who actively produce and shape the spaces they find meaningful and desirable.

Keywords

Cultural Center, Grounded Theory, Resistance, Third Place, Women

Introduction

Spaces play a role in shaping social relationships, and the interaction between society and space can help reduce or eliminate the interactive limitations faced by women. The concept of the "third place" was first introduced by Oldenburg and has since been widely discussed in academic discourses around the world.

The problem this research addresses is understanding the activities and roles of women in spaces provided by municipalities, namely cultural centers (Farhangsara). A cultural center is a place where one or more cultural institutions are active. These centers, which are typically located in various neighborhoods, offer opportunities for education in diverse cultural and social areas, as well as training in various crafts and arts such as miniature painting, pottery, tailoring, and others.

Based on this definition, cultural centers can be considered as third places or spaces other than home and workplace. Furthermore, it is clear from this definition that women are the primary users of cultural centers. Therefore, it is important to understand how women engage in social action in these places, which have only relatively recently emerged in Tehran and other large cities in the country, how they use the space, what their strategies are in using the space, and what consequences this has for them.

It is observed that the existing research has been mainly conducted with qualitative methods and has also highlighted the issue of women's resistance to gender discrimination by using third spaces and creating social interactions for women. The difference between the present research and the existing research is the use of a grounded theory approach and the presentation of an explanatory model in order to expand existing theories.

Methodology

Collection technique used was semi-structured interviews. The sampling method was purposive, targeting women who frequent cultural centers in Tehran. The research sites included the Arasbaran, Eshraq, Shafagh, and Khavaran cultural centers.

Interviews were conducted with 29 women of various ages until the point of theoretical saturation, the stage at which no new data emerged. However, the findings are based on the in-depth interviews with 15 participants, as these

women were regular users of the cultural centers and consistently used them as cultural and social spaces (at least once a week).

Findings

The participants in this study ranged in age from 19 to 42 years. Among them, 8 were married and 7 were single. Regarding employment status, 5 participants were employed, and 4 were homemakers. The core category that emerged from this study is titled “Production of a Space of Resistance.” According to the perceptions of the women interviewed, cultural centers are safe public environments where opportunities for meeting new people and forming friendships are facilitated. These friendships often reflect a worldview distinct from that of their families, which may place constraints on their choice of public spaces. Therefore, spending time at the cultural center allows them to distance themselves from the home environment for a few hours each day and enables interaction with strangers.

By participating in activities such as educational classes, the entire cultural center becomes a social hub (a meeting point for friendly gatherings). As the participants noted, outside these centers they often face limitations in public spaces, such as difficulty in interacting with the opposite sex or strict social norms. Thus, by appropriating these spaces through informal socialization, these women experience an act of asserting their right to live freely in the city. This contributes to a growing sense of place and belonging among them. Being surrounded by individuals with shared tastes and alternative worldviews, such as a focus on current social issues, learning, and artistic interests, creates an opportunity to form friendly networks based on common interests.

The consequences of this spatial appropriation include:

- the creation of social networks,
- increased self-confidence in interpersonal relationships, and
- the development of group interaction skills.

In other words, these women rarely experience such benefits at home or in other settings. Because their use of the space involves participation in classes, gatherings, literary circles, and intellectual forums, the impact on their social and interpersonal skills is direct and significant. Furthermore, with low financial cost, they gain not only knowledge and skills but also access to friendship and community-building opportunities.

Conclusion

Through women's urban activities, they sustain their daily routines by engaging with various spaces. Their understanding of the city, life, power, and gender relations influences the kinds of places they choose to spend parts of their day in. Based on this, their ability to choose and appropriate urban spaces is viewed as a way to participate in the production of desirable urban environments.

What differentiates women's experiences in this study in terms of how they use the city is rooted in differences in social structuring, self-perception, and their understanding of gender roles. Analyzing third places through the lens of women's usage and gender reveals that these spaces are not neutral or equally accessible; different groups of women do not enjoy the same access to these spaces and use of them as men do, a finding that aligns with the work of Partooy and Khiabani (2018).

Urban spaces become successful places when they are collectively shaped by the people and when democratic processes play a role in their creation and development. The concept of the third place offers a new perspective that emphasizes space, the formation of the social, enriching everyday life, and connecting with others, while also highlighting how individuals perceive their role in producing urban space.

This means that if people's need for social interaction is met in public spaces, and if facilities for presence and participation are provided, the resulting place is one that reflects the social production of its inhabitants. The subjective meanings that women attach to their use of urban spaces often remain overlooked, leading to insufficient attention from urban institutions, such as municipalities, in creating environments that address the unique social needs of women.

Nevertheless, women, as active agents of everyday life, shape their identities through space. Evaluating the spatial dimensions of daily life reveals its potential as a form of resistance against normative uses of urban space defined by dominant discourses. These women, by reversing and reinterpreting dominant spatial meanings, and by reproducing space in a way that benefits them, achieve a kind of spatial appropriation that reclaims the urban environment on their own terms.

Based on the findings of this study, several recommendations can be made, including: improving urban policy-making and increasing the construction and accessibility of cultural centers, developing participatory programs for women within these centers, introducing women to the concept of third places and raising awareness about their right to occupy and be present in such spaces,

creating dedicated spaces for women, and reducing unnecessary restrictions on their presence and activities in cultural centers.

References

- Abbasi, G. & Nouri, M. (2022). *An Overview of the Ideas and Thoughts of Michel de Certeau*. Qazvin: Sham-e Avid Publications. (In Persian)
- Dal Falco, F. (2024). Designing for the Post-Anthropocene Era: The Garden as a Metaphor for a Holistic and Symbiotic Approach. In *Beyond the Garden: Sustainable and Inclusive Green Urban Spaces* (pp. 1-22). Cham: Springer Nature Switzerland
- de Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life* (S. Rendall, Trans.). University of California Press.
- Fiske, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., pp. 357–411). McGraw-Hill.
- Fullagar, S., O'Brien, W., & Lloyd, K. (2019). Feminist Perspectives on Third Places. In Dolley, J. & Bosnan, C. (Eds). *Rethinking Third Places: Informal Public Spaces and Community Building*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Ghobadi, K., Valizadeh, R., Azar, A., & Panahi, A. (2024). Analysis and explanation of the relationship between third place capabilities and urban livability (Case study: District 6 of Tehran metropolis). *Geographical Studies of Mountainous Areas*, 5(1), 135–152. <https://doi.org/10.22034/gsma.2024.714358>
- Gray, T., Truong, S., Ward, K., & Tracey, D. (2022). Community gardens as local learning environments in social-housing contexts: Participant perceptions of enhanced wellbeing and community connection. *Local Environment*, 27(5), 570–585. <https://doi.org/10.1080/13549839.2022.2048255>
- Hamidi, F. (Trans.). (2006). Critical sociology and sexual relations. In S. Ezazi (Ed.), *Feminism and perspectives* (1st ed). Roshangaran and Women's Studies Publishing. (Original work published by K. Davis)
- Jing, J., Dahlberg, L., Canter, D., & Plater-Zyberk, E. (2024). The role of third place concerning loneliness in the context of ageing in place: Three neighborhoods in Stockholm. *Health & Social Care in the Community*, 2024, 1–16. <https://doi.org/10.1155/2024/4172682>
- Kanosvamhira, T. P. (2024). Exploring urban community gardens as 'third places': Fostering social interaction in distressed neighborhoods of Cape Town, South Africa. *Leisure Studies*, 43(1), 1-18.
- Kanosvamhira, T. (2025). Growing together: Unveiling the potential of school-based community gardens to foster well-being, empowerment, and

- sustainability. *Urban Transformations*, 7(1), 2. DOI: 10.1080/13549839.2024.2434757
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.
- Mohammadi Salek, M. & Asgari, A. (2022). Factors influencing the realization of third places in informal spaces and urban sociability (Case study: Informal seating spaces in cultural and commercial complexes of Tehran). *Quarterly Journal of Sustainable Urban Development*, 3(7), 85–99. (In Persian)
- Murphy, M., Parker, P., & Hermus, M. (2023). Cultivating inclusive public space with urban gardens. *Local Environment*, 28(1), 99-116.
- Mousavi, S., Siavashpour, B., & Abron, A. (2019). *Investigating the role of gender in the formation of third places (Case study: Golestan neighborhood, Sabzevar)*. Presented at the 3rd International Conference on Architecture, Civil Engineering, Agriculture, and Environment (2019) .(In Persian) <https://civilica.com/doc/934238>
- Oldenburg, R., & Brissett, D. (1982). The third place. *Qualitative Sociology*, 5(4), 265–284.
- Partovi, P. & Farash Khiabani, M. (2018). Women and the Third Place: Reinterpreting the Concept of the Public Sphere in the Central Area of Tehran (Enghelab Street). *Women's Psychological and Social Studies*, 16(3), 107–138. (In Persian) <https://doi.org/10.22051/jwsps.2019.17306.1569>
- Popescu, L., Vilcea, C., & Niță, A. (2022). Reclaiming the face of the city: Can third-places change place attachment? Craiova as case study. In *Preserving and constructing place attachment in Europe* (pp. 257–271). Springer International Publishing.
- Rhubart, D., Kowalkowski, J., & Pillay, T. (2023). Third places in rural America: Prevalence and disparities in use and meaningful use. *Journal of Rural Studies*, 104, 103-153.
- Strauss, A., & Corbin, J. (2011). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. (B. Mohammadi, Trans.) Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. (In Persian)
- Sweet, E. L., & S. Ortiz Escalante (2015). Bringing bodies into planning: Visceral methods, fear and gender violence. *Urban Studies*, 52(10), 1826-1845.
- Tavana, S. & Shafiee, M. (2016). Gender segregation in urban space: A study of Behesht-e Madaran Park. *Iranian Journal of Sociology*, 16(2), 107–134. (In Persian)
- Uthpala, H. & Meetiyagoda, L. (2022). New normal third places after COVID-19 pandemic. In *Proceedings of the International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism (ICCAUA 2022)* (pp. 859–868). <https://doi.org/10.38027/ICCAUA2022ENO111>

- Valentine, G. (1989). The geography of women's fear. *Area*, 21(4), 385-390.
- Zieleniec, A. (2020). *Space and Social Theory*. Tehran: Elmī va Farhangī Publishing. (In Persian)
- Zieleniec, A. (2007). *Space and Social Theory*, Sage.

فرهنگ‌سراها و فضای سوم: ادراک فرایند کم‌رنگ‌سازی محدودیت‌های زنان در عرصه‌های عمومی

افسانه کمالی^۱مهسا لاریجانی^۲مرسده مدیری^۳

چکیده

فضاها عاملی برای شکل دادن به روابط اجتماعی است و تعاملات جامعه و فضا می‌تواند به کم‌رنگ‌سازی یا محو محدودیت‌های تعاملی زنان کمک کند. فضای سوم اولین بار توسط اولدنبگ مطرح شده و از آن زمان در عرصه علمی جهان مورد بحث بوده است. هدف از این پژوهش ادراک فرایندهایی است که فرهنگ‌سراها به‌عنوان فضای سوم می‌توانند جهان اجتماعی اجتماعی زنان را متمایز سازند. جامعه آماری پژوهش شامل زنان حاضر در فرهنگسراهای شهر تهران بوده که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و نظری به تعداد ۱۵ نفر تعیین شد. روش پژوهش؛ کیفی و رویکرد آن داده‌بنیاد بود. هسته مرکزی پژوهش شامل ایجاد فضای نشانه‌شناسانه مقاومت بود که در فرایند علی شکاف نسلی، ایجاد ارتباط و جهان‌بینی متمایز در این مکان سوم شکل گرفته است و علی‌رغم زمینه‌هایی همچون ممنوعیت‌های فضای انضباطی، به تصرف و مقاومت در فضا پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان داد که زنان کنش‌گران خلاق هستند که خود عرصه‌هایی را که مطلوبشان است، تولید می‌کنند.

^۱. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

a.kamali@alzahra.ac.ir

^۲. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

m.larijani@alzahra.ac.ir

^۳. کارشناس ارشد توسعه محلی، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

mercedehmodiri@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۸

DOI: 10.22051/JWSPS.2025.48294.2917

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بنابراین باید از تصویر رایج از فضا به‌عنوان واقعیت مادی و مستقلى که در خودش وجود دارد، فاصله گرفته و از رابطه بین جامعه و فضا سخن بگوئیم که بازتاب ساختار و عاملیت در تولید فضا است (Kanosvamhira, 2025). این که افراد و اجتماعات در رابطه با ساختارهای فضایی که منع می‌کنند یا امکان می‌دهند چگونه فضاهای کنش می‌سازند. این فرصت‌های جدید کنش‌گری و ارتباط آزادانه با دیگران در فضا همگی می‌توانند منتهی به خلق دگرفضاهایی^۱ شوند که اشکال متفاوت حضور را رقم می‌زند و این حضور به‌مثابه یک روش است، حضور فرد در فضا، سطح شهر را به‌عنوان عرصه‌ای مطرح می‌کند که در آن خواسته‌ها می‌توانند بسط یابند و چالش‌ها مطرح شوند.

شناخت فضا برای فهم جهان اجتماعی و در نهایت فهم خودمان ضروری است. انواع فضاهای اجتماعی که ساخته می‌شوند و ما آن‌ها را استفاده می‌کنیم و در آن‌ها ساکن می‌شویم، نه تنها تجربیات و کنش‌های متقابل اجتماعی ما را به‌عنوان هستی‌های اجتماعی ساختار می‌بخشند، بلکه توانایی ما را برای شناخت خودمان به‌عنوان افراد و نیز به‌عنوان عاملان تغییر، ساختار می‌بخشند. فضا یک خیابان یک‌طرفه نیست، به همان اندازه که فضا کنش‌ها و فعالیت‌های ما را تعیین و تحدید می‌کند، ما نیز به‌عنوان کنش‌گران اجتماعی از طریق به چالش کشیدن معانی مسلط بر فضا می‌توانیم چگونگی استفاده از فضای کارکردی و استفاده از آن را به مبارزه بجوئیم (Zieleniec, 2007: 17).

مسئله این پژوهش، شناخت کرد و کارهای زنان در فضاهای فراهم آمده توسط شهرداری‌ها یعنی فرهنگ‌سراهاست. فرهنگ‌سرا مکانی است که در آن یک یا چند نهاد فرهنگی فعالیت دارند. در فرهنگ‌سراها که معمولاً در محلات مختلف وجود دارند، شرایطی برای آموزش امور گوناگون فرهنگی و اجتماعی و همچنین آموزش پیشه‌ها و هنرهای گوناگون مانند نگارگری، کوزه‌گری، خیاطی و نظایر این‌ها فراهم می‌شود. به اعتقاد دال فالکو^۲ این مکان‌ها محل هماهنگی و آزادی، در جهت غلبه بر انسان‌محوری با روایتی جدید است. با این تعریف از فرهنگ‌سرا، می‌توان آن را از دسته فضاهای سوم یعنی فضایی جز خانه و محل کار دانست. همچنین، از این تعریف روشن می‌شود که زنان مصرف‌کننده اصلی فرهنگ‌سراها محسوب می‌شوند. چرایی انتخاب

¹. Other Spaces

². Dal Falco

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۱. مرور پیشینه داخلی و خارجی

Table 1. Literature review: Domestic and international background

Researchers	Year	Method	Findings
Tavana & Shafiee	2016	Typology	"The binary of eliminating gender discrimination versus reproducing gender domination fails to offer an accurate analysis of such spaces. Moreover, any identity-centered discourse falls short in helping us grasp the power dynamics at play. Instead, the meaning of this form of power should be sought in mechanisms of control, visibility, and the normalization of the body."
Partovi & Farash Khiyabani	2018	Ethnography	"Since women face greater exclusion in public spaces compared to men, these new arenas have created a dynamic platform for social interactions."
Mousavi, Siavashpour, & Abron	2019	Comparative	"Physical and social characteristics such as an informal atmosphere, conversation as the main activity, and accessibility have created gender differences in the use of these spaces. This pattern has led to the emergence of commercial third places that are linear in form, where users not only engage in social interaction but also monitor local movements."
Mohammadi Salek, Asgari	2022	Delphi-Survey	" There is a significant relationship between the increase in dimensions of socialization and sense of place in seating areas. The aspects of this topic are not limited to spatial quantity; functional, structural, cultural, social, and managerial components can also play a role in enhancing satisfaction, comfort, and spatial flexibility."
Ghobadi and colleagues	2024	Structural Equation Modeling (SEM)	" The factor loading of third places with a value of 0.87 indicates positive capabilities, enhancing interactions and the social well-being of citizens."
Fullagar, O'Brien, Lloyd	2019	Review Study	" It critiques Eldenberg's perspective by examining the ways in which the embodied space and everyday relations are experienced by women in third places. Through these interactions, women transform and resist gendered limitations and exclusion in various ways."

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ویژگی‌های مادی و معنوی در محیط ساخته شده وجود خواهد داشت (Wexler & Oberlander, 2017). منظور از مکان سوم، جایی غیر از خانه (مکان اول) و محل کار (مکان دوم) است که افراد در آن به استراحت و فراغت می‌پردازند. الدنبرگ و بریست^۱ (۱۹۸۲) مکان سوم را «نامی عمومی برای گونه‌های مختلفی از فضاها می‌داند که میزبان برگزاری نشست‌های منظم، داوطلبانه، غیررسمی و خوش‌آیند و همچنین متضمن گردهم‌آیی افراد مختلف جامعه هستند». به‌زعم آنان، مردم در این مکان خود واقعی‌شان هستند و این موضوع کمک می‌کند تا خود را از فشار زندگی روزمره که عمدتاً حاصل یک زندگی رسمی در محیط کار و بعضاً در محیط خانه است، برهانند. مکان سوم بستری برای فعالیت‌های غیررسمی است که مابه‌ازای رسمی آن‌ها در محیط خانه و کار رخ می‌دهد (Wang et al, 2017). مکان سوم به‌عنوان بستری برای تسهیل پیوندهای اجتماعی و کاهش ریسک انزوای اجتماعی و تنهایی درک می‌شود. این فضاها، در محله‌ها و شهرها به‌راحتی در دسترس بوده و حامی استقلال افراد و احساس تعلق آنان هستند (Jing, 2024).

بدین ترتیب، افراد برای تصرف فضای موردنظر خود، کردارهای مقاومت از خود نشان می‌دهند. مفهوم مقاومت در نظریه دوسرتو^۲ نوعی عمل نخبه‌گرایانه نیست و فرد نمی‌تواند کرداری به‌طور مشخص معترضانه و اعتراضی در فضایی که در آن حضور می‌یابد داشته باشد، بلکه مقاومت مفهومی است که در نفس زندگی روزمره که لزوماً معنای مستقیم مقاومت از آن مستفاد نمی‌شود، وجود دارد و در متن کردارهای عادی زندگی و به‌گونه‌ای نمادین و غیر مشخص قابل مشاهده است (Fisck, 1998: 51). دوسرتو یک مسیر ضد فوکویی را برای درک و سلطه و مقاومت مطرح می‌سازد، بدین معنا که بر دستگاه‌های انتظام‌بخش زیاده از حد تأکید نمی‌کند (Bliker, 2000: 201). اگر این درست باشد که شبکه قدرت و نظم^۳ همه‌جا حضور دارد، بسیار ضروری خواهد بود که بدانیم چگونه کل جامعه در برابر آن مقاومت می‌کند و چگونه مقاومت جامعه به آن فروکاسته می‌شود (de Certeau, 1984: 14) و در حضور هم رویه‌های «خدعه و نیرنگ‌های مصرف‌کننده» و شیوه‌های عمل «شبکه ضد نظم» را تشکیل می‌دهند. از

1. Oldenburg & Brissett

2. de Certeau

3. Discipline

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

روزمره از فضا، عمیقاً توسط چنین روابطی، قدرت جنسیتی را شکل می‌دهند که توسط شکاف عمومی-خصوصی پشتیبانی می‌شوند و در عین حال مردم‌محور و قوم‌محور هستند. بدین ترتیب، این دوگانگی جنسیتی زن-مرد تقویت می‌شود؛ و از سوی کسانی حمایت می‌شود که به شکاف جنسیت به‌عنوان مرد و زن پایبند هستند» (Sweet & Ortiz Escalante, 2013: 1830).

در جمع‌بندی دیدگاه‌های نظری مرتبط با فضای سوم می‌توان گفت که فضای سوم از منظر جامعه‌شناسان عرصه‌ای برای تعامل، مقاومت و بازتعریف هویت اجتماعی است و امکان کسب تجارب جدید، ایجاد پیوندهای اجتماعی و حتی توانمندسازی زنان در خارج از ساختارهای قدرت رسمی را ممکن می‌سازد.

روش پژوهش

این پژوهش براساس هدف کاربردی بوده و از جمله مطالعات توصیفی-کیفی است. از میان رویکردهای مختلف کیفی، از رویکرد داده‌بنیاد استفاده شده است. از آنجایی که هدف پژوهش شناسایی فرایندهای اجتماعی مرتبط با یک پدیده و ایجاد نظریه یا بسط نظریات قبلی برای شرح پدیده بوده است (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰)، برای صورت‌بندی و ایجاد ارتباط بین اطلاعاتی که در این زمینه تولید شده از رویکرد داده‌بنیاد استفاده شده است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده است. ابتدا روایی سؤال‌های مصاحبه توسط چند متخصص تأیید و سپس مصاحبه‌ها با سؤال‌های کلی و باز شروع شد. هر مصاحبه بلافاصله پیاده گردید و پس از چند بار خواندن، به تأیید مصاحبه‌شونده رسانده شد. پس از تأیید مصاحبه‌شونده، ابتدا کدگذاری باز انجام و با کدهای باز برای پاسخ به سؤال‌های مصاحبه‌ها، تعاملات و پیامدها بر اساس اشتراکات مفهومی دسته‌بندی شد و این مقوله‌ها با انجام مصاحبه‌های بیشتر تکمیل گردید و مقوله‌های جدید به آن اضافه شد. نمونه تحقیق حاضر شامل زنانی بود که به فرهنگ‌سراهای شهر تهران مراجعه نموده بودند. بدین ترتیب ابتدا فهرستی از پراکندگی فرهنگ‌سراها در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران تهیه و در ۳ مقوله شخصیت‌محور، نهادمحور و محتوامحور دسته‌بندی شدند. پس از آن فرهنگ‌سراهایی با مخاطبان خاص مانند کودک، نوجوان، سالمندان حذف و ۴ فرهنگ‌سرا انتخاب شدند. انتخاب هر کدام از فرهنگ‌سراها طوری بود که بیشتر مناطق تهران را پوشش دهد و از حیث گستردگی و تنوع مخاطب دامنه وسیعی را شامل شود. به‌علت تنوع مراجعه‌کنندگان

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های زمینه‌ای ۱۵ نفر از شرکت‌کنندگان که به‌طور خاص در خصوص فرهنگ‌سراها صحبت کرده‌اند، در جدول زیر آمده است:

جدول ۳. فهرست و مشخصات افراد مشارکت‌کننده در پژوهش

Table 3. List and characteristics of participants in the study

Participant	Age	Educational Level	Marital Status	Activity	Occupation
1	23	Bachelor's	Single	Unemployed	Household Child
2	19	High school diploma	Single	Unemployed	Household Child
3	22	Associate's	Single	Employed	Dental Secretary
4	21	High school diploma	Single	Unemployed	Household Child
5	20	Bachelor's	Single	Unemployed	Student
6	19	High school diploma	Single	Unemployed	Household Child
7	26	Bachelor's	Married	Unemployed	Homemaker
8	39	PhD	Married	Employed	Professor
9	42	Associate's	Married	Unemployed	Homemaker
10	19	Associate's	Single	Employed	Employee
11	32	Bachelor's	Married	Unemployed	Homemaker
12	31	Associate's	Married	Unemployed	Homemaker
13	34	Associate's	Married	Employed	Employee
14	37	High school diploma	Married	Employed	Kindergarten Teacher
15	32	Bachelor's	Married	Employed	Kindergarten Teacher

ادراکات زنان از فضای

فرهنگ‌سراها

در این بخش به این سؤال پاسخ می‌دهیم که زنان کاربر این فضا چه فهمی نسبت به حضورشان در این فضا دارند. مقولات اصلی حاصله از تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با کاربران فضاهای فرهنگ‌سراها به‌ترتیب شامل اجتماعی‌شدن و هویت‌یابی، فضای عمومی امن، فضای کاربردی و

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

افراد با یکدیگر به لحاظ سبک زندگی و علایق شباهت دارند و احساس در اجتماع بودن در آن‌ها تداعی شود. این مسئله به‌خصوص در فرهنگ‌سراهای جنوب تهران بیشتر اشاره شده است.

«من خودم دو سالی می‌شه ازدواج کردم. خیلی درگیر کارای خونه و سرکار شده بودم. حس می‌کردم دارم افسرده می‌شم. قبلاً [زمان] مجردی طراحی می‌کردم، ولی ول کرده بودم. دوباره اوادم کلاس طراحی این‌جا ثبت‌نام کردم و با کلی خانم دیگه که مثل من متأهل‌اند، آشنا شدم. الانم با این‌که ارتباطم با خیلایشون در حد همین کلاسه، خیلی بهمون خوش می‌گذره. تو کلاس هم طراحی می‌کنیم و هم حرف می‌زنیم. استاد بعضی وقتا خوشش نمی‌اد. می‌گه حواستون به کارتون نیست، ولی خودش بهتر می‌دونه ما واسه سرگرمیش می‌ایم» (مشارکت‌کننده شماره ۷).

«نیستن آدم باید تو این فضاها باشه که اجتماعی بشه. تو خونه که نمی‌تونی اجتماعی بشی. تازه با آدم‌ها که حرف می‌زنی و ارتباط می‌گیری می‌فهمی دنیات چقدر کوچیک بوده قبلاً» (مشارکت‌کننده شماره ۱).

«من اولاً می‌رفتم کلاسای آموزشگاه‌های خصوصی. ولی چندسالی می‌شه دائمی میام این‌جا. آدمای این‌جا خیلی با کیفیت هستن. همه به قصد یاد گرفتن میان. آدم حسابی هستن آدم‌های کی نیستن. فک نمی‌کردم این‌جا اونقدر ارتباطات خوب بگیرم. شده ساعت‌ها نشستیم از سبکای نقاشی حرف زدیم اینام مته من خورده‌ی نقاشی سبک سیاه قلم هستن» (مشارکت‌کننده شماره ۴).

۲. فضای عمومی امن

زنان در صحبت‌هایشان به این مسئله اشاره کردند که فضای فرهنگ‌سرا علی‌رغم رفت‌وآمد افراد مختلف، به یک فضای عمومی تبدیل شده که با این وجود، نحوه نظارت و گزینش افراد برای ورود به این فضا امنیت خوبی را برای فرهنگ‌سرا ایجاد کرده است. مقصود از این سخن اشاره به این مسئله است که تنوع در سطح کلاس‌ها و برنامه‌هایی که فرهنگ‌سراها دارند، روزانه افراد زیادی را به این فضا جذب می‌کند؛ اما ورود به این فضا با نوعی گزینش همراه است. از آنجایی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

امکاناتی که در این فضا عایدشان شده باعث شده تا از برخی محدودیت‌های موجود چشم‌پوشی کنند و با ارائه پیشنهادهای خود به کادر اداری فضا را در جهت نیات خود ارتقاء دهند.

«این‌جا تنوع و رنج کلاساش خیلی بالاس. قبلاً کلاسا بیشتر روخوانی قرآن و تربیت فرزند بود و خانم‌های خونه‌دار خیلی می‌اومدن، ولی چندسالی می‌شه تنوع کلاساش و نمایشگاهاشم خیلی بیشتر شده» (مشارکت‌کننده شماره ۳).

«سالن مطالعه خیلی خوبی زدن این‌جا. من پارسال واسه کنکور می‌رفتم یه کتاب‌خونه نزدیک خونمون، ولی خیلی کوچیک بود. ولی سالن این‌جا هم بزرگه، هم تهویه هواس خوبی داره. هرچند کارکنانش یکم سخت می‌گیرن که همه خیلی ساکت باشن کسی حرف نزنه، ولی باز هم محوطه بیرونش خیلی دنجه. منم حوصله خونه موندن ندارم میام هم چند ساعتی درس می‌خونم، بعدش می‌رم تو محوطه می‌چرخم. فضای سبز داره با یه بوفه که جلوش آلاچیق زدن» (مشارکت‌کننده شماره ۶).

«قشنگه فضاش من محوطه‌اش رو خیلی دوست دارم، خصوصاً ورودی خیلی قشنگ درست کردن و شنیدم می‌خوان تو زیرزمین هم کلاس ورزشی بذارن. اگه ببینم خوب باشه میام» (مشارکت‌کننده شماره ۱).

«فرهنگسرای شفق به این‌که شبیه پارکه معروفه اصن» (مشارکت‌کننده شماره ۳).

«من دخترم را این‌جا مهد میارم، قیمت کلاس هاش هم خیلی مناسبه، بچه‌ها خیلی سرگرم می‌شن» (مشارکت‌کننده شماره ۹).

انگیزه‌های زنان از حضور در فضای فرهنگ‌سراها

جدول ذیل مقولات و زیرمقولات حاصله از شرایط علی است. شرایط علی وقایعی هستند که باعث رشد حضور افراد در فرهنگ‌سراها شده است.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

«تو خونه نمی‌تونستم درس بخونم چون مامانم هی گیر می‌ده که درس نمی‌خونی منم از گیراش خسته شدم. اوادم سالن مطالعه این‌جا باهامم مخالفتی نکرد. من این‌جا هم راحت‌م، هم تو همین سالن مطالعه دوست پیدا کردم» (مشارکت‌کننده شماره ۲).

«این‌جا فضاش خیلی با طبیعت پیوند داره، سرسبزه. یک روز که خیلی دلم گرفته بود اوادم یک ساعتی به صدای آرامش‌بخش این جوی آب گوش دادم و لذت بردم» (مشارکت‌کننده شماره ۸).

۲. جهان بینی متمایز

جهان‌بینی متمایز در مورد مراجعانی است که دنبال تجارب ناب در باب علایقشان هستند و در کم‌ترین جایی چنین فرصتی نصیبشان می‌شود. در واقع، از آن‌جهت که افراد زیادی چون خودشان هم‌جهت با علایقشان هستند، می‌توانند به شیوه دلخواه اوقات فراغتشان را در فضای فرهنگ‌سرا بگذرانند. به‌نوعی مصرف این فضا در جهت کسب آگاهی بیشتر و پرداختن به علایقی است که کم‌ویش ناشی از ذائقه هنری هست و حضور در جمع‌هایی که بیشترین مشابهت را با جهان‌نگری آن‌ها دارد، مشوق آن‌ها برای پرداختن بیشتر به علایق ذهنی‌شان است. این گزاره بدان معنا است که زنان بنابر ترجیحات زندگی خود به آموختن می‌پردازند و حضور در این فضا و استفاده از کلاس‌ها را نوعی ارزش دادن به خود می‌دانند. این زنان برای وقت خود ارزش قائل می‌شوند و سعی می‌کنند خود را به واسطه فضا ارتقا دهند.

«این‌جا انجمن ادبی داره. منم واسه مشاعره میام این‌جا، ولی خب من خیلی مشاعره رو جدی ادامه ندادم. بیشتر واسم تمرین ذهن بود. در کنار علاقه‌ای که به شعر داشتم. این انجمن منو با خیلیا آشنا کرد، کسانی که مث من میان اینجا خیلی زیادن. روابط عمومی منم این‌جا با آدمای اهل ادب بیشتر شده» (مشارکت‌کننده شماره ۴).

«این‌جا چون اکثراً دانشجو هستن، حلقه‌های بحث روز داریم که کلاس نیستن و دورهم اخبار روز رو تحلیل می‌کنیم، البته نه تحلیل الکی از بیرون نویسنده و اندیشمند دعوت می‌کنن و شب‌های کتاب‌خوانی هم داره» (مشارکت‌کننده شماره ۳).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۶. مفاهیم و مقولات حاصله از راهبردهای مربوط به فضای فرهنگ‌سراها

Table 6. Concepts and categories derived from strategies related to the cultural center space

Core category	Subcategories	Statements
Resistance	Dodge the Laws, Ignoring, Verbal Dispute, Indifference	"Let's sit together in the gazebo here. The security comes and gives a warning, but we don't really pay attention to it. They just come to say something."
Space Appropriation	Creating a Hangout, Occupying Space, Taking Ownership of Space	"This has become our hangout spot. Instead of going to the park where they keep bothering us or paying for a cafe, we gather here behind the building, talk, and laugh. They've set up a lot of tables and chairs here. After my 2-hour class, we sit down. The security guard is strict, but we manage to avoid him every time."

۱. مقاومت

کاربران فرهنگ‌سرا با درک و تلقی که از قوانین دارند، بدون آن که قانون را زیر پا بگذارند و یا هنجارشکنی کنند، تلاش می‌کنند تا در برابر قدرت انضباطی حاکم بر فضا از خود نوعی مقاومت بروز دهند. به عبارتی مقاومت آن‌ها به گونه‌ای است که با آزادانه عمل کردن از خلال فعالیت‌های پذیرفته شده در فرهنگ‌سراها در برابر قواعد رسمی حاکم بر این مکان مقاومت می‌کنند و با به‌کار بردن نوعی راهبرد، عناصر مداخله‌گر را به حداقل می‌رسانند و اعمالی مثل بی‌اعتنایی و بی‌محلی ساختار و کاربرد اصلی فرهنگ‌سرا را زیر سؤال می‌برند.

«ما با معلمای این‌جا کلاً خیلی اوکی‌تر هستیم. ولی کادر اداریش خیلی مزخرفه. یه بار یکی از کارمندای این‌جا اومده بود به حراست گفت بود مارو راه ندن چون ما واسه مسخره بازی اومدیم این‌جا. انگار صاحب این‌جاس. منم محل نداشتم رفتم تو» (مشارکت‌کننده شماره ۱).

«انگار ما مفتی اومدیم این‌جا. حالا شاید کلاساش از بقیه جاها ارزون‌تر باشه یا واسه برنامه‌های دیگه پول کمتر می‌گیره، ولی دلیل نمی‌شه اینقدر بد رفتار کنن یا گیر بدن.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

«احساس خوبی از بودن در این‌جا دارم. چون محیط آرام و دل‌نشینی برام فراهمه»
(مشارکت‌کننده شماره ۱۱).

«اول که این‌جا اومدم، واسه شب شعرش اومدم. بعد دیگه شب شعر بهونه شد که با بچه‌ها این‌جا دور هم باشیم و راحت باشیم. صادقانه این‌جا بیشتر واسه دوست پیدا کردنه. همه‌مون تو خونه حوصلمون سر رفته [باشه]، میایم این‌جا. من خودم دانشگاه تموم شده. صبح یه‌جا می‌رم کارای حساب‌داری انجام می‌دم. از ظهر تا شب به‌جای بیکار بودن، میایم این‌جا با بچه‌ها می‌گیم و می‌خندیم و خوراکی می‌خوریم»
(مشارکت‌کننده شماره ۴).

پیامدهای حضور زنان در فضای فرهنگ‌سراها

مقولات حاصله از تحلیل مصاحبه‌های انجام شده با زنانی که از فضای فرهنگ‌سراها استفاده می‌کنند و پیامدهایی که این حضور و رفت‌وآمد به‌دنبال داشته به‌ترتیب شامل پیامدهای روانی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی است.

جدول ۷. مفاهیم و مقولات حاصله از پیامدهای مربوط به فضای فرهنگ‌سراها

Table 7. Concepts and categories derived from the consequences of the cultural center space

Core category	Subcategories	Statements
Psychological	Gaining self-confidence	"I left my shyness behind and joined the group. Now, my confidence has greatly improved."
	Feeling of tranquility	"I feel at peace here, and my emotional and motivational needs have been met."
Social	Making friends	"Since I've been here a lot, now I have friendships with everyone, but with close friends. I get much more from the programming class."
Educational	Skill acquisition	"The classes have become much more diverse compared to before. They offer all kinds of classes, like Quran interpretation, taekwondo, cooking, etc. I now attend two different classes here."

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

«احساس خوبی از بودن در این‌جا دارم چون محیط آرام و دل‌نشینی برام فراهمه»
(مشارکت‌کننده شماره ۱۱).

«حس خوبی از بودن در این‌جا دارم چون شاهد پیشرفت‌های خودم هستم»
(مشارکت‌کننده شماره ۱۲).

۲. پیامدهای اجتماعی: دوستیابی

از دیگر پیامدهای شرکت در این جلسات گسترده‌شدن شبکه‌های دوستی است که به‌نوعی پیامد اصلی نیت اولیه این زنان بوده است. دسترسی به شبکه‌های دوستی با افرادی که علایق مشترک با آن‌ها دارند و در پی دسترسی به فضایی بودند که این فرایند در آن تسهیل شود. در واقع، وقتی افراد هم سن و سال که باشند و امکان بیشتری داشته باشند تا با یکدیگر وارد گفت‌وگو شوند، به‌واسطه نیت مشترک خود شبکه‌های دوستی قوی را ایجاد می‌کنند و دوستی‌هایشان را در فضایی بیرون از فرهنگ‌سرا نیز ادامه می‌دهند.

«من امسال پشت‌کنکوری بودم. همیشه میام سالن مطالعه فرهنگ‌سرا. به همین واسطه هم با بچه‌های دیگه آشنا شدم. اگه به خانواده بگم می‌خوام باهاشون برم بیرون، گیر می‌دن. ولی اگه بگم پیام این‌جا، کاری ندارن. اونام که نمی‌دونن از همین‌جا می‌ریم بیرون. بعضی وقتا هم بشه می‌ریم کافه» (مشارکت‌کننده شماره ۲).

«دوستیای این‌جا نمی‌دونم خیلی پایدار بمونه یا نه، ولی مقطعی دوست زیاد پیدا کردم این‌جا. الان با بعضی از همین دوستای محفل شعر، یه نشست ادبی تو خیابان حافظ برگزار می‌شه و می‌ریم اون‌جا» (مشارکت‌کننده شماره ۴).

۳. پیامدهای آموزشی: کسب مهارت

پیامد دیگری که زنان آن را نتیجه مثبت رفت‌وآمد به فرهنگ‌سرا تلقی کردند، کسب مهارت‌های مفید با قیمت مناسب و کیفیت خوب است. هم‌چنین، تماس با دیگران در این محیط، آن‌ها را به یادگیری و توسعه مهارت‌های فردی تشویق کرده است. امکاناتی که فرهنگ‌سرا در اختیار

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شهرهای مختلف آشنا می‌شیم و امکان خرید متنوعی برامون فراهم می‌شه» (مشارکت‌کننده شماره ۸).

مدل پارادایمی

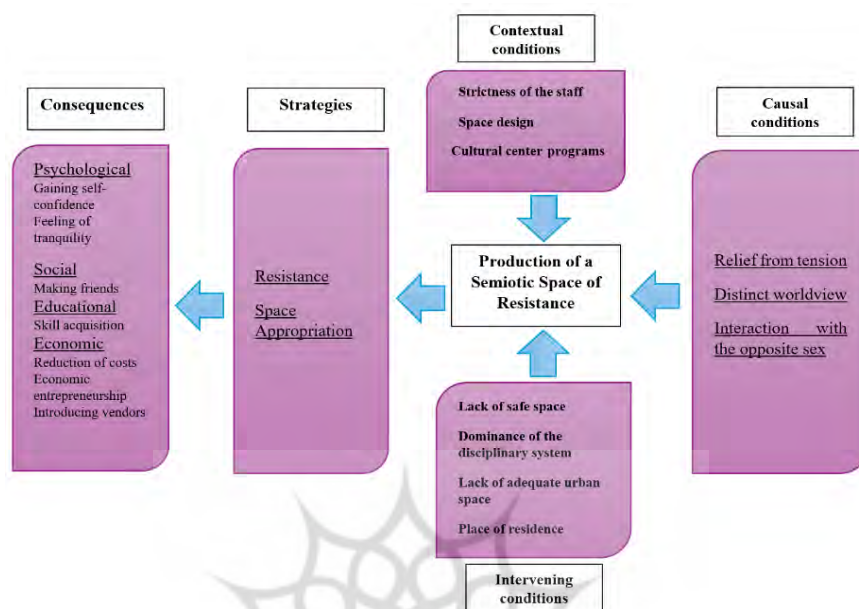
هر روایت کیفی از پدیده‌ای تحت مطالعه، به یک داستان شباهت دارد که می‌توان برای آن یک خط اصلی پیدا کرد. عناصر این داستان شامل ادراکات زنان از این فضاها، شرایط علی اثرگذار بر پدیده مرکزی، راهبردهای به‌کار گرفته شده و پیامدهای حاصل از آن است. نمودار ۱ مدل پارادایمی حاصل از تحقیق در فضای فرهنگ‌سراها را نشان می‌دهد. مقوله هسته‌ای این پژوهش، با عنوان «تولید فضای مقاومت» شکل گرفته است.

در بررسی ادراکات زنان مراجعه‌کننده، فرهنگ‌سراها محیطی عمومی امنی هستند که در آن امکاناتی برای آشنایی با افراد جدید و دوست‌یابی مهیا می‌شود. این دوست‌یابی اغلب متناسب با جهان‌بینی متمایز این افراد با خانواده‌یشان است که موانعی برای انتخاب فضاهای دل‌خواهشان ایجاد می‌کند. بنابراین، حضور در فرهنگ‌سرا، آن‌ها را برای ساعاتی در روز از محیط خانه دور نموده و ارتباط با دیگران غریبه را برای آن‌ها تسهیل می‌کند. هم‌چنین، در قالب استفاده از امکاناتی چون سالن مطالعه، کلاس‌های آموزشی و ...، سرتاسر محیط فرهنگ‌سرا تبدیل به پاتوق‌های دوستانه برای ملاقات با دیگران می‌شود؛ زیرا بنابر اظهارات این زنان، در خارج از این مجموعه با محدودیت‌هایی چون دشواری تعامل با جنس مخالف مواجه می‌شوند. بنابراین، تصاحب این فضا در قالب پاتوق‌سازی، تحقق نوعی حق زیستن آزادانه در شهر است و حس تعلق به مکان را در این زنان به‌وجود آورده است. قرار گرفتن با افرادی که ذائقه‌هایی یکسان و جهان‌بینی‌های متمایزی چون پرداختن به مسائل اجتماعی روز، یادگیری و ذائقه هنری دارند، فرصتی برای شکل دادن پاتوق دوستانه با علایق مشترک را فراهم کرده است.

شکل‌گیری این پاتوق به‌صورت تصرف فضایی است و با آگاهی از محدودیت‌های حاکم بر محیط چون مقررات و نیروهای اجرایی انجام می‌شود. این زنان با نادیده گرفتن این قوانین و بی‌اعتنایی به آن‌ها و با به‌کار گرفتن راهبردهایی چون بی‌تفاوتی، موفق می‌شوند فضا را به

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

"The Paradigmatic Model Derived from Perceptions, Contexts, and Consequences Related to Cultural center space "

شکل ۱. مدل پارادایمی حاصل از ادراکات، زمینه‌ها و پیامدهای مرتبط با فضای فرهنگسراها

بحث و نتیجه‌گیری

زنان از طریق فعالیت‌هایی که در محیط شهری انجام می‌دهند روزمرگی‌های خود را با فضاهای مختلف تداوم می‌بخشند و درک آن‌ها از شهر، زندگی، قدرت و روابط جنسیتی در انتخاب مکان‌هایی که ترجیح می‌دهند بخشی از روز را در آن بگذرانند، تأثیرگذار است. بر این اساس، با حق انتخاب چگونگی به‌تصرف درآوردن فضاهای شهری برای خود، سهمی در تولید فضاهای شهری مطلوبشان قائل می‌شوند. آن چیزی که در زنان مورد مطالعه این پژوهش، از نظر مصرف شهر تفاوت ایجاد کرده است، به تفاوت در ساختاربندهی اجتماعی، تعریف از خود و تعریف از نقش جنسیتی آن‌ها باز می‌گردد. بررسی مکان‌های سوم نیز با در نظر گرفتن کاربری زنان و عامل جنسیت مفهومی خنثی و برابر نیست و گروه‌های مختلف زنان در دسترسی و استفاده از آن‌ها با مردان برابر نیستند که این موضوع با یافته‌های پرتوی و خیابانی (۱۳۹۷) هم‌خوانی دارد.

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

که لوفور (۱۹۹۱) می‌گوید، فضای اجتماعی هم خود «تعامل» است و هم «مخلوق تعامل». بدین‌منظور فضای اجتماعی با دسته‌ای از فعالیت‌های اجتماعی که در مکان و زمان رخ می‌دهند، هم‌راه و هم‌ساز است. در این شرایط شکلی از ارتباط عملی که می‌توان آن را مشاهده، تکرار و یادآوری کرد، وجود دارد. از سوی دیگر، می‌توان هم‌چون فضای مدنظر دوسرتو (۱۹۸۴) آن را مکانی که «به عمل کشیده» است، در نظر گرفت. فضا در بنیادی‌ترین شکل خود با قدرت خلق کردن، توانایی و قدرت فاعلان جمعی، از آن خودسازی و مهار کردن فضا را به دنبال دارد. هسته مرکزی این پژوهش تولید فضای نشانه‌شناسانه مقاومت برای زنان بوده است که در واقع با وجود محدودیت‌هایی هم‌چون کمبود فضا، سخت‌گیری‌ها و انضباط موجود در فضای سوم، زنان برای ایجاد جهان‌بینی متفاوت و ایجاد روابط، به مقاومت و تصرف فضا در فرهنگ‌سراها پرداخته‌اند. با توجه به نظریه الدنبرگ که فضای سوم را فضایی خارج از کنترل‌های رسمی و غیررسمی می‌داند، محققان این پژوهش نشان دادند که فرهنگ‌سراها با کاهش محدودیت‌های زنان، فرصت‌هایی را فراهم می‌کنند که روابط اجتماعی جدید در آن‌ها ایجاد شود و جهان‌بینی متفاوتی بسازند. هم‌چنین یافته‌های این پژوهش هم‌سو با دیدگاه دوسرتو درباره مفهوم مقاومت نشان داد زنان با روش‌های خلاقانه سعی کرده‌اند از فرهنگ‌سراها به‌عنوان مکانی برای کاهش محدودیت‌های فردی و اجتماعی و مقاومت در برابر هنجارهای رسمی و عرفی استفاده کنند. علاوه‌براین، انضباط مردسالارانه حاکم بر فرهنگ‌سراها با حضور بیشتر زنان تبدیل به محیطی برای تعاملات و ایجاد هویت مستقل آنان شده است.

در واقع نوعی ارتباط و پیوند بین فضای ذهنی، انضمامی و فیزیکی وجود دارد. پاپسکو و همکاران^۱ (۲۰۲۲) نیز این یافته را تأیید می‌کند. لوفور (۱۹۹۱) نیز فضای اجتماعی را به‌مثابه یک واقعیت با سه مفهوم «شکل، ساختار، کارکرد» مرتبط می‌کند، هر فضای اجتماعی از نظر کاربرانش مورد تحلیل شکلی، ساختاری و کارکردی قرار می‌گیرد. حضور در فرهنگ‌سراها و کسب مهارت و آموختن ارزش‌های رسمی جامعه و عمل در جهت این ارزش‌ها، در امتداد فعالیت رسمی پذیرفته شده است و نوعی ساختار شکنی در فضا ایجاد می‌کند و از معبر آن پاتوق‌های ارتباطی به‌وجود می‌آیند. این موضوع همان چیزی است که لوفور (۱۹۹۱) در تحلیل خود به‌کار می‌برد

^۱. Popescu et al

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- اشتراوس، آنسلم و جوایت ام، کوربین. (۱۳۹۰). اصول روش پژوهش کیفی: نظریه‌مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها. ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم‌انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ سوم.
- پرتوی، پروین و فراش خیابانی، مریم. (۱۳۹۷). زنان و فضای سوم: بازخوانی مفهوم حوزه عمومی در محدوده مرکزی شهر تهران خیابان انقلاب. *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۶(۳)، ۱۰۷-۱۳۸.
- دیویس، کتی. (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی انتقادی و روابط جنسی. ترجمه فریده حمیدی. در مجموعه مقالات فمینیسم و دیدگاه‌ها. زیر نظر شهلا اعزازی. تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان. چاپ اول.
- ژلنیتس، آندری. (۱۳۹۹). فضا و نظریه اجتماعی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ سوم. توانا، سهیل و شفیع، معصومه. (۱۳۹۵). تفکیک جنسیتی در فضای شهری: مطالعه بوستان بهشت مادران. *جامعه‌شناسی ایران*، ۱۶(۲)، ۱۰۷-۱۳۴.
- عباسی، قربان و نوری، مریم. (۱۴۰۱). سیری در آرا و افکار میشل دوسرتو. قزوین: انتشارات شمع آوید، چاپ اول.
- قبادی، کوثر، ولیزاده، رضا، آذر، علی و پناهی، علی. (۱۴۰۳). تحلیل و تبیین ارتباط بین قابلیت‌های مکان سوم در زیست‌پذیری شهری (مطالعه موردی: منطقه ۶ کلان‌شهر تهران). *مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی*، ۵(۱)، ۱۵۲-۱۳۵.
- محمدی سالک، مریم و عسگری، علی. (۱۴۰۱). عوامل مؤثر در تحقق‌پذیری مکان سوم در فضاهای غیررسمی و اجتماع‌پذیری شهری (نمونه موردی: فضاهای نشستن غیررسمی درون مجتمع‌های فرهنگی و تجاری تهران). *توسعه پایدار شهری*، ۳(۷)، ۸۵-۹۹.
- موسوی، سیده مهسا، سیاوش‌پور، بهرام و آبرون، علی‌اصغر. (۱۳۹۸). واکاوی نقش عامل جنسیت در شکل‌گیری مکان‌های سوم (نمونه‌ی مطالعاتی: بافت کوی گلستان سبزوار).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Kanosvamaha, T. (2025). Growing together: Unveiling the potential of school-based community gardens to foster well-being, empowerment, and sustainability. *Urban Transformations*, 7(1), 2. DOI: 10.1080/13549839.2024.2434757
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Blackwell.
- Mohammadi Salek, M. & Asgari, A. (2022). Factors influencing the realization of third places in informal spaces and urban sociability (Case study: Informal seating spaces in cultural and commercial complexes of Tehran). *Quarterly Journal of Sustainable Urban Development*, 3(7), 85–99. (In Persian)
- Murphy, M., Parker, P., & Hermus, M. (2023). Cultivating inclusive public space with urban gardens. *Local Environment*, 28(1), 99-116.
- Mousavi, S., Siavashpour, B., & Abron, A. (2019). *Investigating the role of gender in the formation of third places (Case study: Golestan neighborhood, Sabzevar)*. Presented at the 3rd International Conference on Architecture, Civil Engineering, Agriculture, and Environment (2019). (In Persian) <https://civilica.com/doc/934238>
- Oldenburg, R., & Brissett, D. (1982). The third place. *Qualitative Sociology*, 5(4), 265–284.
- Partovi, P. & Farash Khiabani, M. (2018). Women and the Third Place: Reinterpreting the Concept of the Public Sphere in the Central Area of Tehran (Enghelab Street). *Women's Psychological and Social Studies*, 16(3), 107–138. (In Persian) <https://doi.org/10.22051/jwsp.2019.17306.1569>
- Popescu, L., Vilcea, C., & Niță, A. (2022). Reclaiming the face of the city: Can third-places change place attachment? Craiova as case study. In *Preserving and constructing place attachment in Europe* (pp. 257–271). Springer International Publishing.
- Rhubart, D., Kowalkowski, J., & Pillay, T. (2023). Third places in rural America: Prevalence and disparities in use and meaningful use. *Journal of Rural Studies*, 104, 103-153.
- Strauss, A., & Corbin, J. (2011). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. (B. Mohammadi, Trans.) Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. (In Persian)
- Sweet, E. L., & S. Ortiz Escalante (2015). Bringing bodies into planning: Visceral methods, fear and gender violence. *Urban Studies*, 52(10), 1826-1845.
- Tavana, S. & Shafiee, M. (2016). Gender segregation in urban space: A study of Behesht-e Madaran Park. *Iranian Journal of Sociology*, 16(2), 107–134. (In Persian)

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی